

...Qonşumuz İsagilin evində taxtın üstünə atılmış nimdaş xalçanı kendimizə gələn erməni alicılardan birinin gözü yaman tutmuşdu. O, bəzi yerleri sökülmüş, rəngi solmuş və elə də böyük olmayan xalçanı təzə, müxtəlif ölçülü fabrik istehsalı olan xalçalarla dəyişməyi təklif edirdi. Rədd cavabı alsa da, əl çəkmir, daha şirnikləndirici təkliflər verirdi. Sonda tərəflər nimdaş xalçanı 2 İran xalçası ilə dəyişməyə razılaşdırılar.

Əslində, bu, maddi dəyəri olan Qazax xalçaçılıq məktəbinə aid Borçalı xalçası – tariximizin, mədəniyyətimizin bir parçası idi, nənələmiş toxumuşdular. Aydır ki, alicı onu divardan asmaq üçün almırıdı, baha qiymətə sataraq dəfələrlə çox gəlir götürəcəyinə əmin idi.

Bu hadisə ötən əsrin 70-ci illərində Arixlı kəndində baş vermişdi. Orada ən çox farmaş (mefrəs), xurcun, heybə, yəhərüstü, hesir, palaz, kılım toxuyardılar. Bu ən çox kənd sakinlərinin yaylaq köçü ilə bağlı idi. Bizim evdə də fərməş vardı. Dağa köç vaxtı Nigar nənəm ona yorğan-döşək yiğardi. Rəngi solmuş kiliimi, palazı, parlaq rəngli iki gözən ibarət olan xurcunu indi də xatırlayıram. Kılım və palaz, adətən, dəyər qurulduğandan sonra taxtın üstünə sərıldırı. Kənddə də bunnar eyni məqsədə xidmət edirdi.

Qonşumuz Çayçı Qulunun evində hana qurulub xalça toxunmasını görmüşdüm. Gülxanım arvad öz qızları üçün cehizlik xalçalar toxuyardı. Ona qadınlar yaxından köməklik göstərirdilər. Hürü

“Buta hara, erməni hara?

Amma butalı xalçalarımızı xarici bazarlarda erməni işbazları satırlar

nənəmin də yaxşı xalça toxumağı vardi. Onun dədə yurdunu Kosalarda həmişə peşəkar xalçaçılar olub. Bu gün nənərimizin uzun illər göz nuru ilə toxuduqları xalçalardan çox az sayda qalıb. Çünkü ötən əsrin 90-ci illərində maddi sərvətlərimizin ucuz qiymətə alınıraq xarici bazarlara çıxarılması intensivləşmişdi.

Beləliklə, Azərbaycan, o cümlədən

Qazax-Borçalı xalçaları uzun illər xarici bazarlara daşındı. Yaxşı nəyimiz vardısa, ermənilər ucuz alıb baha, həm də öz adlarından satdılar. Talançıların arasında bizim özümüzükülər də vardi və onlar üçün maddi maraqlar milli-mənəvi dəyərlərdən irəli idı. Gec ayıldıq... Xalçalarımızın bir hissəsi xarici bazarlarda erməni işbazlarına milyonlar qazandırdı.

“Vikipediya”da erməni xalça tarixinin “qədim kökləri” olduğu göstərilib. Burada erməni xalçalarının füsunkar ornament və ilmələrindən danışılır. Şəkillərdə isə Qarabağ, Qazax-Borçalı, Naxçıvan, hətta Təbriz xalçaları erməni sənət nümunələri kimi göstərilir. Bu cür təribatlılara dünyadan müxtəlif özəl müzeylərində də rast gəlinir.

Tez-tez xarici səfərdə olan həmkəndlərim Eldar İdrisov deyir:

– Varşavada xalça muzeyinə getmişdim. Erməni əsilli isveçrəlinin (onun həyat yoldaşı polyak olub) kolleksiyası əsasında yaradılmış muzeydə Azərbaycana məxsus xalçalar da vardi. Forma zənginliyinə, rənglərin əlvənlığına (al-qırmızı, palidi, qızılı, sarı, çəhrayı rənglər) və yüksək fantaziyalarına görə ferqlişən Qarabağ xalçaları erməni malları kimi təqdim olunurdu. Muzey əməkdaşına Qullabi ilmə üsulu ilə toxunan iriölçülü həndəsi göllər, nəbatı naxışlarla zəngin

olan bu xalçaların Azərbaycanın Qarabağ xalçaçılıq məktəbinə aid olduğunu bildirəndə sözlerimi təccübə qarşılıdı. Bildirdim ki, ermənilərin xalçaçılıq sənəti olmayıb. Onların əsas hissəsi Qarabağa, Borçalıya XIX əsrde köçüb.

İlk dövrdə ermənilər azərbaycanlılarla xalça üçün sıfırışlər veriblər. Bəzən isə xalçada erməni hərflərinin, xaçların toxunmasını xahiş ediblər. Tədricən onlar azərbaycanlılardan xalça toxumağı da öyrəniliblər. Bu gün erməni qadınlarının toxuduğu xalçalardakı ilmələr türk ilməlidir. Yaşları da o qədər çox deyil. Muzeydə Qazax-Borçalı, Bakı xalçaları da vardi. Qarabağ xalçalarına nisbətən ilmələri daha six vurulmuş Bakı xalçalarında dəvə, buta, dördəbucaklı göllər üstünlük təşkil edirdi. Qeyd etdim ki, buta Azərbaycan ornament sənətinin çox yaşılmış bezək elementlərindən biridir. Butanın ermənilərə heç bir aidiyyəti yoxdur.

Borçalı xalçasını görən kimi isə ürəyim şiddetlə döyünməye başladı. Fikirleşdim ki, erməni malı kimi təqdim olunan bu xalça, bəlkə, elə bizim Arixlıda toxunub, hansı yollasa xarici bazara çıxarıilib və bu gün özəl muzeydə nümayiş olunur. Özü də uğurluğu man bilməyən millətin, adı ilə. Mənim üçün çox ağır idi.

Eldar İdrisov daha sonra bildirdi ki, xalçalarla bağlı kataloqlarda kolleksiya

sahiblərinin əksəriyyəti ermənilərdir. “Onlar dünyanın müxtəlif ölkələrinə seپəلəniblər və kolleksiyalarında, əsasən, Azərbaycan xalçaları toplanıb. Çox vaxt da bu xalçaları utanıb çəkinmədən erməni xalçaları kimi sərgiləyirlər. Dəfələrlə bunun şahidi olmuşuq. Belə neqativ halların qarşısı vaxtında alınmalıdır”.

Bəli, vaxtında alınmalıdır. Çünkü mədəniyyətimizin bir parçasıdır. Bu gün Borçalı xalçalarına xarici bazarlarda böyük maraq var; məsələn, 2011-ci il martın 22-də almaniyalı kolleksiyaçı tərəfindən “Nagel” hərracına çıxarılan 1.63x2.18 ölçülü “Qaraçöp” xalçası (XIX əsr) 56 min 650 ABŞ dollarına satılıb. Müxtəlif illərdə daha bahə satılan xalçalarımız da olub. Beləcə, maddi-mədəniyyət irsimiz talan olunub.

P.ƏFƏNDİ XQ